

■ ŽIVOT A DÍLO PAVLA ALOYSE KLARA

Zdeněk Šarbach

Od roku 1801 až po ten letošní 2001 je to 200 let. Kolik vody proběhlo za tu dobu Vltavou... Právě u té řeky na jejím levém břehu v Praze leží prostranství, kterému jsme si zvykli říkat a přes všechny změny stále říkáme „Klárov“. Nic na tom nemění dnešek, kdy škola pro zrakově postižené – učňovská, dnes opět škola Aloyse Klara, leží odtud velmi daleko, až u nemocnice na kraji města, v Praze-Krči.

Proč Klárov? Zůstává to provždy jako upomínka na nezapomenutelné působení v oblasti péče o slepé tři příslušníků rodiny Klarů v Praze. (V historických pramenech se uvádí psaní tohoto příjmení s dlouhým i krátkým *a*, obdobně je to u jména Alois i Aloys.)

A těch dvě stě let? Ta se vztahují k tomu prostřednímu z této rodiny, k **Pavlu Aloysu Klarovi**, který se právě v roce 1801 narodil.

Pavel Aloys Klar, syn zakladatele péče o slepé u nás, jediný, který z pěti dětí svých rodičů zůstal naživu, nebyl pedagog z povolání jako jeho otec, ale přesto velkou část své rozmanité činnosti věnoval slepcům. Jeho péče o slepce nebyla zaměřena na výchovu, ale spíše na materiální zabezpečení chovanců ústavu. Jeho zásluhy o ústav nejsou po této stránce nevy-

znamné, staral se o ně téměř po celý svůj život. Dobrý chod a finanční zabezpečení tohoto dědictví po otci mu stále leželo na srdci. Jeho zásluhou byla postavena prostorná a tehdy moderně vybavená budova ústavu na Klárově a též počet chovanců v ústavu podstatně vzrostl.

Nelze se však zajímat o jeho osobnost jenom z hlediska péče o slepé, ale také o jeho ostatní činnost, jeho zájmy a celý jeho život.

Pavel Aloys Klar se narodil 10. července 1801 v Litoměřicích. Tam také studoval na gymnáziu, kde na něj hluboce a trvale zapůsobil Bolzanův žák Michal Josef Fessl a také Josef Jungmann. Na rozdíl od svého otce byl P. A. Klar uvědomělý český vlastenec, ovšem německy mluvící a píšící. I když jako příslušník státní byrokracie (krajský hejtman a guberniální rada) byl oddán rakouské vládě, přece měl svobodomyšlnější a rozhodně ne tak bigotní názory jako jeho otec. Sympatie pro české obrození a pro český společenský život získal snad už v Litoměřicích a pak na univerzitě v Praze, kde se jistě stýkal s mnohými vlastenci, jako s Karlem Hynkem Máchou, Václavem Klimentem Klicperou a přátelil se s nimi.

Již od svých studentských let měl zálibu v umění, zvláště výtvarném. Jezdával na prázdniny do Drážďan, kde se obdivoval výtvarným dílům v galerii, přátelil se důvěrně se skladatelem Václavem Tomáškem, s literátem Václavem Hankou a sám vydával v letech 1842–1860 obsažnou ročenku „*Libussa*“, převážně uměleckého zaměření. Z těchto objemných almanachů poznáváme P. A. Klara jako romantickou až sentimentální osobu, nadšenou pro české národní hnutí, pro slavnou minulost „naší drahé vlasti“, pracující pro rozkvět humanity a lidumilné činnosti. Výtěžek „*Libusse*“ věnoval ústavu slepců a dětské nemocnici v Praze.

Byl spoluzakladatelem a čestným členem Vědecké akademie k povznesení klasického zpěvu a hudby v Praze, členem karlínského dětského ošetrovacího ústavu, členem Lužické vědecké společnosti Görlitz a korespondujícím členem německé společnosti pro zkoumání mateřské řeči a historie v Lipsku. A to ještě nelze nepřipomenout jeho politicko-hodnostářské postavení v rámci rakouské byrokracie. Je obdivuhodné, jak při svém zastoupení v řadě institucí mohl věnovat tolik času a energie budování svého „rodného“ ústavu.

Byl tedy osobností širokého zájmu kulturního, úřednických povinností a sociálního citění, a přece se tak významně zařadil do rodiny Klarů. Jméno Klar se u nás stalo synonymem pro pojem péče o nevidomé. Žel, s historicky nešťastnou pečeti 19. století, a sice že všechny instituce péče o nevidomé pedagogického charakteru

byly německé, a to i pro děti ryze českého původu. Byly to také důsledky germanizačních snah z doby Marie Terezie a Josefa II. S touto situací se naše ústavy a celá péče o nevidomé vyrovnaly až počátkem 20. století.

Počátky dobročinných snah v péči o nevidomé, o jejich – byť zpočátku primitivní – výchovu a vzdělávání, jsou u nás spojeny v 19. stol. nerozlučně se jménem Klar: z r. 1807 je to Hradčanský ústav, 1832 Klarův ústav, 1835 Brněnský ústav, 1893 zaopatřovací ústav Palata. Až na ústav v Brně, kde byl vliv Klarů jen zprostředkovaný; jinak všude u zmíněných dat stojí jméno Klar. (Aloys Klar: 25. 4. 1763 – 25. 3. 1833, Pavel Aloys Klar: 10. 7. 1801 – 5. 11. 1860, rytíř Rudolf Maria Klar: 17. 11. 1845 – 3. 9. 1898.) Nejde ani tak o historickou náhodu jako o historické kořeny péče v duchu A. Klara – o pracovní výchovu slepců, která již v příštím roce oslaví své 170. výročí.

V kruhu svých přátel, rodiny i chovanců Aloys Klar v r. 1833 umírá, necelý rok po formálním založení ústavu, tehdy v Hrzánském paláci na Velkopřevorském náměstí na Malé Straně, a půl roku po nástupu prvních chovanců – v říjnu 1832. Dožil se ještě schválení ústavu a rozhodnutí císaře Františka I., který zvláštním listem ustanovil, aby ústav provždy nesl jméno svého zakladatele.

Správy ústavu se ujal jeho syn P. A. Klar. Tomu se podařilo brzy získat nové umístění ústavu. Když v roce 1833 přesídlil celý vídeňský dvůr na krátkou dobu do Prahy, využil toho Klar pro zlepšení situace ústa-

vu. V červnu a v červenci tohoto roku navštívil ústav nejvyšší purkrabí hrabě Chotek a 17. srpna dokonce i sama císařovna Žofie. Těchto návštěv využil Klar a upozornil na neutěšené hmotné poměry a nedostatek místa, s nímž ústav zápasil. 31. srpna 1833 navštívilo vedení ústavu samotného císaře a byla mu přislíbena pomoc k získání budovy, tzn. Domu dřevařských písařů, která byla skutečně ústavu přidělena 2. února 1834.

Tak se již ústav dostává na své dnešní místo (do „staré“ budovy ústavu na Klárově). Klar se ihned rozhodl postavit na území zahrady u objektu nový rozsáhlý ústav asi pro 300 slepců. Finanční situace však byla velmi nedobrá, proto se muselo od stavby upustit a došlo jen k vnitřní úpravě Domu dřevařských písařů. Těmito úpravami byl pověřen stavitel Krammer podle plánu architekta Kulhánka. Již v březnu 1835 se do budovy nastěhovalo prvních 24 až 30 chovanců. V roce 1837 přišly pak první čtyři dívky. Úpravami Domu dřevařských písařů počíná pohnutí historie výstavby budov Klarova ústavu, která vlastně skončila až v roce 1932.

Výstavba byla rozvržena na tři etapy. Nejdřív byla započata levá část, tj. jižní část „staré“ budovy. Výstavba, která skon-

čila až v roce 1884 (tedy u budovy „starého“ Klárova), zůstala jen torzem původního plánu Kulhánkova.

V roce 1836 se začaly vykopávat základy, které pro písčitou půdu musely být pilotovány (pozemek leží na písčitých nánoších potoka Brusnice). Základní kámen byl položen za účasti hostů 18. září 1836. Bylo započato s výstavbou ústřední kaple sv. Rafaela, která byla dokončena v roce 1848. Do výstavby ústavu zasáhly bouřlivé události roku 1848 v Praze, dokonce i epidemie cholery na Malé Straně.

Další výstavba Klarova ústavu je již poznamenána jménem posledního z rodiny Klarů – Rudolfa Maria.

Po roce 1848 ještě dvanáct let spravoval svůj ústav P. A. Klar při své bohaté kulturní, humanistické a politické činnosti. Koncem padesátých let po vypjatém pracovním nasazení ve prospěch ústavu těžce onemocněl, zcela mu ochrnuly nohy a v posledním roce života jej potkal podobný osud těch, kterým věnoval téměř 30 svých let – ztratil zrak.

Pavel Aloys Klar byl důstojným nástupcem svého otce, přispěl k rozvoji péče o slepce u nás, a stal se tedy významnou osobností českého kulturního života v Praze v polovině 19. století.